

ÍRÁSBELI VERSENYFELADATOK AZ OROSZ NYELV TANÍTÁSÁBAN

Napjainkban igen sok szó esik a korszerű nyelvoktatásról. A korszerű nyelvoktatás egyik fő ismérve az, hogy felismerte a nyelv igazi funkcióját, — s így a szóbeliség került előtérbe. A szóbeli nyelvoktatás sok jó módszerét dolgozták már ki, de döntő tényező: ezek felhasználása gyakorlatban a nevelő képességén, munkaszeretetén múlik.

Sok nevelő annyira fontosnak tartotta és tartja a szóbeliséget, hogy a szóbeliség előtérbe kerülésével sok helyen a szükségesnél kevesebb időt fordítanak orosz óráikon az írás, — főleg a helyesírás — gyakorlására.

Meg kell vizsgálnunk az írásbeli munkák szerepét korszerű nyelvoktatásunkban. Csak azt az írásbeli munkát ismerem el célszerűnek, amely — jellegénél fogva — elősegíti a beszéd, — fordítási és tolmácsolási készség fejlesztését, a nyelvtani tényezők tudatosítását. Tehát

az írásbeli munkát a beszédképesség fejlesztés szolgálatába kell állítani.

Óráimon tanulók írásbeli versenyfeladatokat is oldanak meg. Ezek mind olyan jellegűek, melyek a fenti követelményeknek elegendet tesznek, s emellett az órából 10—12 percnél többet nem vesznek el. Írásomban ezeket a versenyfeladatokat kívánom ismertetni.

Az írásbeli versenyfeladatok szervezési része

A versenyfeladatokat az óra számonkérő időszakába szoktam beiktatni. Ebben az esetben a szóbeli számonkérés elmarad. Kivételt képez az az eset, amikor eredményvizsgáló vagy gyakorló órát tartok, és ebben az esetben a versenyfeladat megoldásán kívül szóbeli feleltetés vagy gyakorlás is van. Az írásbeli versenyfeladatok kezdeti-bevezető-időszakában (az első 4—5 órán) idővesztésre kell számítanunk. Azért, hogy tanulóink sikerélményét biztosítsuk, a fokozatosság elvét be kell tartani. A további órákon — amikor a tanulók a feladat megoldása menetével tisztában vannak — az előkészítés egy-két percet vesz igénybe. A szervezési részben kell a tanulókkal ismertetnünk a megoldás menetét (elméleti tudatosítás), valamint röviden áttekinteni azt a nyelvi anyagot, amit a feladat átölel. (Felfrissítés.) Versenyfeladatról lévén szó, a tanulók tudják, hogy a feladatot meghatározott ideig oldhatják meg (gyűjthetnek példákat). Jobb eredményt csak az a tanuló érhet el, aki képes gyorsan, jól és szép külalakkal dolgozni. Így neveltem őket az idővel való helyes gazdálkodásra. Önként vállalják a tempó fokozását. Erre az élő beszédben is nagy szükségük van. Az egymás mellett ülő tanulók nem azonos feladatokat oldanak meg. Az egyes padosorokon belül ülőket A és B csoportra osztom. Az írásbeli versenyfeladatokat a tanulók az iskolai füzetükben végzik. A versenyfeladatnak bizonyos, már tanult nyelvi tény tanulásából, tudásának ellenőrzéséből kell állni.

Az alább felsorolt versenyfeladat típusok alkalmasak írásbeli házi feladatok anyagául is. Ezekkel változatosabbakká tehetjük a házi feladatokat.

Az írásbeli versenyfeladatok nagyon jók abból a szempontból is, hogy

a gyakorlás, az eredményvizsgálat nem megy a helyes kiejtés rovására.

Szóbeli feleltetésnél a nevelő rendszerint azt szokta figyelni, hogy a ragokat helyesen alkalmazza-e a tanuló. Hogy erről meggyőződjék, rendszerint az utolsó szótagot — mely magába foglalja a ragot — hangosabban ejteti ki. Ezt a tanuló meg is szokja. Ezért van az a hiba, — ha nem vigyázunk —, hogy a szavak ilyenképpen véghangsúlyosokká válnak.

Ha tehát a nevelő meg akar arról győződni, hogy tanulói tudják-e a ragokat, végezzen írásbeli eredményvizsgálatot, melyben a legszigorúbban követelje meg a hangsúlyok jelölését.

A „Tanterv és Utasítás” alapján osztályokra lebontva ismertetem az írásbeli versenyfeladat típusokat.

* * *

5 OSZTÁLY

- Gyűjtsenek a tanulók bizonyos megadott betűvel kezdődő szavakat.
- Gyűjtsenek a tanulók olyan szavakat, melyekben bizonyos megadott betű van.
- Alkossanak a tanulók szóláncot. (Az első szót megadja a nevelő. Ailyen betű az utolsó a szóban, azzal kezdődő legyen a következő szó és így tovább.)
- Gyűjtsenek a tanulók bizonyos megadott szótagszámú szavakat. (Egy-kettő-három stb. szótagszámú szavakat.)
- Gyűjtsenek a tanulók mássalhangzókat vagy magánhangzókat. (Szövegből vagy emlékezetből.)
- Gyűjtsenek a tanulók olyan betűket, melyeknek írása eltér a magyar (latin) betűk írásától.
Pl.: я — ы — л — ш stb.

- Gyűjtsenek a tanulók olyan szavakat (megadott szövegrészből vagy emlékezetből), melyekben lágyjel van.
- Gyűjtsenek a tanulók él, vagy véghangsúlyos szavakat.

* * *

- Gyűjtsenek a tanulók főneveket. (Megadott szövegrészből, emlékezetből szabadon, vagy megadott témakörön belül.)
- Gyűjtsenek a tanulók tulajdonneveket vagy közneveket.
- Gyűjtsenek a tanulók élt vagy élettelenl jelentő főneveket.
- Gyűjtsenek a tanulók him-, nő- vagy semleges nemű főneveket.
- A kihelyezett képen található (ábrázolt) főnevek gyűjtése.
- Gyűjtsenek példákat a tanulók a helyhatározó kifejezésére egyes- vagy többesszámban a HA és a B előjárók segítségével.
- Gyűjtsenek a tanulók főneveket többesszám alanyesetben.
- Írják le a tanulók az osztályban (vagy más témakör) található tárgyak nevét oroszul.

* * *

- Gyűjtsenek a tanulók igéket infinitívuszban. (Vagy más, ragozott formában.) Pl.: esz. jelen idő 2. sz., vagy tsz. 1, vagy más személyben.
- Gyűjtsenek a tanulók olyan igéket, melyek az I. vagy II. igeragozási csoporthoz tartoznak, vagy olyanokat, melyek személyragjában ë betű előfordul.
- Gyűjtsenek a tanulók mozgást jelentő igéket.
- Megadott szövegből írják ki az igéket.
- Igék gyűjtése megadott témakörön belül.
- Képolvasás írásban: Az egyik csoport főneveket, a másik csoport az ábrázolt igéket gyűjti.
- Megadott jelenidejű szöveg átültetése múlt időbe és fordítva.
- Esz. 3. személyben megadott szöveg átalakítása esz. első, vagy tsz. 1. stb. személyre.
- Megadott főnévhez (alany) múlt idejű igealakok (állítmányok) gyűjtése. (Az egyik csoport hímnemű, a másik nőnemű, vagy többesszámú példákat old meg.)

Что делал ученик? Он играл
гулял
говорил
читал

- Megadott főnévhez (az egyik csoport e. sz., a másik csoport t. sz. alanyesetben) megfelelő jelenidejű igealakok gyűjtése. Pl.:

мама работает	ученики играют
пишет	работают
читает stb.	говорят stb.

- Megadott személyesnévmáshoz megfelelő nemű főnevek gyűjtése. Pl.:

он	ОНА	ОНК
дом	сумка	города
мальчик	Ева	книги
шкаф stb.	девочка stb.	ученики stb.

- Kérdőszavak gyűjtése.
- Melléknevek gyűjtése nemek szerint:

какая? ОНА большая	какие? новые
ОНА высокая	большие
ОНА маленькая stb.	хорошие stb.

- Megadott főnévhez egyeztetett melléknevek gyűjtése. Pl.:

какой дом? маленький дом
большой дом
высокий дом stb.

- A megadott példákkal eredményes nyelvtani tudatosítást végezhetünk. Ezeknek a felsőbb osztályokban is hasznát vehetjük. Tehát eredményesen lehet használni a 6., 7. és a 8. osztályokban is. Ezeket ismételtelen nem ismertetem a többi osztályoknál, csak azokat, melyek újonnan tanult nyelvtani tényeket tartalmaznak. Ezeket a feladattípusokat 5. osztályban csak a második félévtől alkalmazhatjuk, amikor már tudnak tanulóink írni, s már bizonyos nyelvi jártasságuk van, melyet ezekkel a feladatokkal is tudatosítani kívánunk.

6. OSZTÁLY

- Gyűjtsenek a tanulók olyan szavakat, melyeket másképp ejtünk és másképp írunk. Pl.:
что? кого? чего? шёл, завтра stb.
- Gyűjtsenek az один, одна, одно számnevekhez megfelelő nemű főneveket. Pl.:
один дом одна книга
мальчик школа
кооператив stb. девочка stb.
- A birtokos szerkezet kifejezésére tetszés szerinti témakörben gyűjtsenek példákat. Pl.: iskola:
двор школы доска класса ученики школы
ученики класса классы школы пионеры класса stb,
- A birtokos névmások (6. osztályban tanult alakjaihoz) gyűjtsenek megfelelő nemű főneveket,
a kérdőszavaikhoz is. Pl.:
моя книга чей Дом мои книги
школа шкаф карандаши
сумка stb. завод stb. подруги stb.
- A főnév ragozásának elsajátításának ellenőrzése írásban.
— А МНОГО + т. sz. birtokos esetes szerkezethez példák gyűjtése. Nemek szerint, vagy megadott témakörben. Pl.:
- Hímnevű témakörben. Pl.: Város témakörben:
много мальчиков много улиц
классов домов
заводов трамваев
кооперативов stb. универмагов stb.
- А после, у, из, от, до, к elöljárószók és velük egyeztetett főnévi alakok gyűjtése egyes-
vagy többes számban. (Megadott, vagy szabad témakörben.) Pl.: у мальчика, у дома, до гора-
да, к доске stb.
- Példák gyűjtése az eszköz- és a társhatározók kifejezésére: Pl:
С кем? с Евой чем? карандашом
с Иваном мелом,
с учеником stb. авторичкой stb.
- A hová kérdés kifejezése а В és а НА előljárókkal és tárgyessettel. Pl.:
куда? в школу на завод
в дом на почту
в кино stb. на юг
- Megadott szövegből a mondat tárgyának a kiírása.
— Megadott jelen- vagy múltidejű igealakok, vagy teljes szöveg átültetése jövőidőbe, vagy fordítva.

7. OSZTÁLY

- A hetedik osztályban a szótár használata kötelező. Ezt a versenyfeladatok megoldásában is figyelembe veszem: van eset, amikor a feladatokat szótárhasználattal oldják meg, vagy nélkül. Meg kívánom jegyezni, hogy a hetedik osztályokban nov. 1-ől minden évben bevezetem azt, hogy az óra mindig azzal kezdődik, hogy egymás után három szót írok fel a táblára, melyeket a tanulók szótárból kikeresnek. Az a tanuló, aki elsőnek találja meg a szót, jó pontot kap. Ez minden óránom így megy egészen a 8. osztályban a tanév végéig. Ennek következtében tanulóim nagy jártasságra tesznek szert a szótár gyors kezelésében, melynek további tanulmányaik során nagy hasznát veszik.
- Bizonyos témakörön belül, vagy szófajonként (l. az 5. oszt. anyag mintájára) szavak gyűjtése szótár segítségével. Pl.: foglalkozást – állatokat – földrajzi szakkifejezéseket jelentő szavak gyűjtése.
- Emlékezetből egyszerű, Pl.: Дом, мел, человек, книга stb.
összetett: колхоз, космонавт, телевизор, аэродром, география stb...
és képzett szavak gyűjtése: учиться, учить, учительница, ученик, ученица, учительская, училище, ученичок stb.
- Emlékezetből gyűjtsenek a tanulók lágyjelre végződő him- vagy nőnemű főneveket.

- Gyűjtsenek a tanulók olyan hímnemű főneveket, melyeknek a tsz. alanyesete A-ra vagy Я-ra végződik. Pl.: города, леса stb.
- А был, была, было vagy а были igealakokhoz gyűjtsenek a tanulók megfelelő számú és nemben egyeztetett főneveket. (Vagy alanyokat más igei állítmányhoz, vagy fordítva.) Pl.:
Дежурные были город был
Дома были шкаф был
Мальчики были stb. мальчик был stb.
- Gyűjtsenek olyan múltidejű hímnemű igealakokat, melyekben a ragban nem fordul elő a Л hang. Pl.: вёз, нёс, мог stb.
- Gyűjtsenek módhatározókat. Pl.:
как? хорошо, по-русски, рано, очень, плохо, прямо, сразу stb.
- Gyűjtsenek időhatározót. Pl.: когда? теперь, зимой, скоро, опять, утром, вчера, весной stb.
- Gyűjtsenek helyhatározót. Pl.: где? куда? тут, здесь, опуда, туда, сюда, дома, там stb.
- Sorszámnevekhez (1-től 30-ig) főnevek gyűjtése. Egyeztetés nemben és számban. Pl.:
второй мальчик десятая школа
дом девочка
вооператив улица
человек stb. доска stb.
- Példák gyűjtése az у меня есть és az у меня нет szószervezetekhez.
- А много, сколько, несколько, немного + т. sz. birtokos eset gyakorlása, tudatosítása. Pl.:
много: книг, окон, учителей, садов, домов, девочек stb.
- Gyűjtsenek a tanulók —ся végű igéket emlékezetből, megadott témakörből, szótár segítségével, vagy nélkül, — különböző igealakokban. Különös tekintettel arra, hogy а —ся előtt a személyrag magánhangzóra, vagy mássalhangzóra végződik.
- Az eszközhatározós eset vonzatainak gyakorlása. Pl.:
работать, будет, был stb.

учителем	лётчиком	учительницей
машинистом	доктором	механиком stb.

8. OSZTÁLY

- Gyűjtsenek a tanulók zöngés, vagy zöngétlen mássalhangzókat.
- Gyűjtsenek lágyságjelző magánhangzókat és hozzájuk olyan szavakat, melyekben előfordul.
- Gyűjts lágy vagy kemény magánhangzókat!
- Gyűjts olyan szavakat, melyek utolsó betűje (ragozott forma) jeri, vagy и hang!
- A keményítővű melléknevek ragozásának gyakorlása főnévhez egyeztetve ragozott alakokban ragozási táblázat segítségével.
- A magyartól eltérő szókapcsolatok gyakorlása. Lásd a 8. o. tankönyv 159. és 160. oldalain levő anyagrészt!
- Írjatok orosz órán használt kifejezéseket. (L. gyűjteményét a 8. o. tankönyv 161. és 162. oldalain.)

*

A versenyfeladatok soha nem lehetnek ötletszerűek. Anyagát mindig az határozza meg, mi áll a legközelebb a legutóbb tanult, vagy ismételt nyelvtani, lexikai anyaghoz.

Minden esetben meg kell győződnünk arról, hogy a tanulók megértették-e a feladatukat. A versenyfeladat jellegéből adódik a tempó fokozása.

Ez a beszédkészség fejlesztését is közvetetten elősegíti, — amennyiben ügyes válogatással adjuk az anyagot. Tulajdonképpen az élő beszédben is gyorsan ki kell fejeznünk a határozókat, el kell dönteni egy-egy főnév nemét, egyeztetni kell nemcsak két szót, de egész szókapcsolatokat.

* * *

Az írásbeli versenyfeladatok értékelése.

A bemutatott feladattípusok írásbeli feladatok és írásbeli versenyfeladatok anyagát képezhetik. Fel lehet használni gyakorlásra és ellenőrzésre. Gyakorlás esetében tanulóim feladatlapokat kapnak, ezek arra szolgálnak, hogy átnézésük után felmérhessem, mennyire sa-
jáj-

tították el az anyagot, mit kell még gyakoroltatnom. Az írásbeli versenyfeladatok értékelése történhet az órán — szóban — jó pont adásával, vagy írásban, amikor a tanítási órán kívül értékeli a nevelő a feladatokat. Ezzel egyidőben a nevelő elvégzi kötelező füzetellenőrző feladatát is. Természetesen úgy jó, ha az ellenőrzésbe is bevisszük a variációk széles skáláját.

A feladatok értékelése történhet jó pontok adásával, vagy osztályzatokkal. Pontozás esetében 10 jó pontra egy jeles osztályzatot kap a tanuló. Tíz rossz pontra egy elégtelen osztályzatot. Egy jó pont egy rosszra rőröl és fordítva. (Kis kártyákat alkalmazok, 2·4 cm-es papírlapocskák, aláírással.) Érdekesképpén mondom el, hogy óráim második felében, amikor tanulóm már fáradtak — nem képesek kellően rám figyelni —, benyúlok zsebembe és előveszem a jó pontokat. Ez mindig felvillanyozza őket és aktivizál. Különösen az óra összefoglaló, gyakorló részében. A rossz pontok vezetése természetesen nem megy ilyen könnyen. Azt arra kijelölt tanuló tartja nyilván. Rossz pontokat általában akkor szoktam adni, ha egy tanuló képessége alatt, hanyagul oldja meg feladatait, vagy elkapkodja írásbeli feladatát.

Ha a számonkérés a tanítási órán írásbeli versenyfeladat megoldásával történik, akkor az összes tanuló a kapott feladat legjobb megoldásán fáradozik, mivel még nem tudja, melyik csoport munkáját értékeli a nevelő, és ő ahhoz a csoporthoz tartozik-e.

A versenyfeladatoknak csak a főbb típusait ismertettem. Alkalmazásukat javasolni tudom.

MAGI JÁNOS

Általános iskola, Okány

FRONTÁLIS KÍSÉRLETEZÉS LEHETŐSÉGEI A KÉMIA TANÍTÁSÁBAN

A tanulókísérletek elvégzése a 7.—8. osztályban jelentős előmenetelt biztosít az új ismeretek megszerzésében, a technikai eszközök használatában. A kötelező tanulói kísérlet elvégzésén túl van lehetőség arra, hogy a tanulók kísérletezhessenek. Ennek a lehetőségnek a módszere a frontális kísérletezés. (Párosával, vagy csoportosan végzett kísérletezés, új anyag feldolgozása közben; tanári bemutató kísérlettel együtt, vagy ahelyett.) Mivel az általános iskolákban (különösen vidéken) kevés olyan terem áll rendelkezésre, ahol megfelelő módon lehet kísérletezni; különösen a páros kísérletezés megoldása nehéz a megfelelő anyag, eszköz hiánya, vagy a nagy osztálylétszám miatt. Éppen ezért láttam szükségesnek, hogy egyrészt a kötelező kísérletező órákat, másrészt az új anyag tárgyalása folyamán frontálisan elvégezhető kísérleteket úgy megszervezni és elvégezni, hogy a követelményeknek megfeleljenek, valamint az ismeretszerzés és nevelés csorbát ne szenvedjen.

Az alábbi módon vezettem le egy órát frontális kísérletezéssel:

Osztály: 7.—

Tananyag: A fehérjék.

Számonkérés:

Az előző órán megbeszélt anyag: Keményítő, szeszgyártás, cellulóz. Felelés közben az alábbi kísérleteket végezték el a tanulók: Félbevágott burgonyára jódtinktúrát csepegtettek; kémcsövekben vattára vizet, benzint, alkoholt öntöttek.

Célkitűzés, az elvégzendő anyagra utalás:

A fehérjék fontos tápláló anyagok. Hogy miért? Az óra folyamán megkapjátok rá a feleletet.

Az új anyag feldolgozása:

Hogyan szerveződik az állati, növényi, emberi szervezet? A sejtek felépítése; fontos anyaga a fehérje. Ha az élő fehérje elpusztul, az élszervezet megszűnik élni. A sejtek építő anyagai — az élet hordozói. A fehérje többféle elemből épül fel: C, H, N, O, S, P stb. Bonyolult szerkezetűek. Lényeg kiemelése; vázlatírás.

Ismerjük meg tulajdonságaikat!

1. Kísérlet: Tojásfehérjét és a túrót oldjatók fel az előkészített vízzel félig telt kémcsőben!

Megfigyelni: Hogyan oldódnak? A kísérletet elvégzik, a kapott eredményt egy tanuló ismerteti, a többi azonosítja az eredményt.

Lényegkiemelés — füzetben, táblán rajzos — vezérszavas rögzítés.

2. Kísérlet: Vízben oldott tojásfehérjéhez rézgálic-oldatot csepegtetünk. Megfigyelés: hogyan reagál a rézgálic-oldat a tojásfehérjével.

Ha elvégezték, összehasonlítják az eredményt. Következtetünk — általánosítunk — lejegyezzük a táblára, füzetbe az eredményt.

3. Kísérlet: Készíts fehérje oldatot, majd melegítsd! Megfigyelés: hogyan reagál a fehérje, milyen következménye lesz a melegítésnek?

A kísérletet elvégzik, az eredményt egy tanuló ismerteti. A többi hasonlítja a vég-